

ОСОБЛИВОСТІ КІЛЬКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ ЗЛОЧИННОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Пащенко Євген Миколайович
аспірант кафедри
кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Анотація: В статті розглядаються кількісні показники сучасної злочинності військовослужбовців. Наголошується, що вона складається з двох видів: загальнокримінальної злочинності військовослужбовців і власне військової злочинності. Вказується, що на протязі останніх п'яти років спостерігається збільшення кількості військових злочинів, що обумовлено в більшості військовими діями на Сході України. Встановлено, що більшість військових злочинів вчиняється особами рядового і сержантського складу Збройних Сил України. Особами керівного складу вчиняються переважно злочини, пов'язані з розкраданням військового майна та корупційні злочини. Зазначається, що особливості кількісних характеристик військових злочинів свідчать про наявність небезпечних криміногенних факторів, які повинні бути усунені або нейтралізовані засобами загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання.

Аннотация: В статье рассматриваются количественные показатели современной преступности военнослужащих. Делается акцент на том, что она состоит из двух видов: общеуголовной преступности военнослужащих и собственно воинской преступности. Указывается, что на протяжении последних пяти лет наблюдается увеличение количества воинских преступлений, что обусловлено в основном военными действиями на Востоке Украины. Установлено, что большинство воинских преступлений совершается лицами рядового и сержантского состава Вооруженных Сил Украины. Лицами руководящего состава совершаются в основном хищения военного имущества и коррупционные преступления. Указывается, что особенности количественных характеристик воинских преступлений свидетельствуют о наличии опасных криминальных факторов, которые должны быть установлены и нейтрализованы средствами общесоциального и специально-криминалистического предотвращения.

Summary: It is noted that modern war crime in Ukraine is characterized by high levels and unfavorable dynamics and structure.

The level of crimes committed by the servicemen is not objective, because it does not cover a large layer of the concealed (latent) crimes, which are not reflected in the ratio of the criminal law statistics due to: privacy, confidentiality of the military branch, poor public accessibility, high level of the collaboration, or conservative traditions of the servicemen.

It is defined, that every third war crime has got violent features. According to the law enforcement agencies, almost half of the war crimes were committed by the enlisted soldiers, a quarter of the crimes was committed by the Corporals and Sergeants Major, the rest belongs to the junior and senior officer's squad. Most crimes are committed by men. There were only a few cases of criminal prosecution committed by the senior Defense Ministry officers and the representatives of the other law enforcement agencies.

The statistics shows that, over the last five years there has been an increase in the war crime ratio. It is caused by the intensive combat actions outburst which are followed by the anti-terrorist operations as well as the annual increase in the number of the servicemen. Every fifth crime has a criminal feature. All other crimes are purely war crimes. More than half are severe crimes or felonies.

The situation becomes severe in case almost every third crime is a crime undergoing the Art. 263 of the Criminal Law of Ukraine - Illegal handling of weapons, ammunition or explosives. It is stated that the crime committed by the military personnel, and especially war crime, is highly latent social and legal phenomenon. Latency is mostly hidden (artificial).

Most of these crimes are registered by prosecution offices of Eastern, Central and Southern regions of Ukraine. The smallest number is registered by the prosecution offices of the Western Ukraine. It is stated that crime in combat units is significantly different from the crime in the interior regions. Violent and incautious crimes prevail in the first type, self-serving crimes and short-term evasion of military service prevail in the second type, the nature of violent, selfish, and negligent crime that has other objects of crime, ways of committing crimes, causes and conditions also undergo changes.

It is noted that the peculiarities of the quantitative characteristics of the war crimes involve dangerous criminal factors, which should be eliminated or neutralized by means of national and special criminal prevention.

Злочинність військовослужбовців складається з двох видів: загальнокримінальна злочинність військовослужбовців і військова злочинність. Дослідити першу є складною задачею, бо окремо вона не фігурує у відповідній статистичній звітності. Зупинимося на останній – військовій злочинності. Слід зазначити, що вона має істотні відмінності у різні періоди часу. І особливо це стосується початку агресії з боку Росії і початку АТО, а потім Операції Об'єднаних сил. Це обумовлено початком самих бойових дій, а також істотним збільшенням кількості військовослужбовців.

Розглянемо спочатку військову злочинність до 2013 р. Як повідомляють дослідники даної проблеми: у 2007 р. було зареєстровано 508 злочинів, у 2008 р. – 450, у 2009 р – 442, у 2010 – 551, у 2011 р. - 493, у 2012 р. – 352. Тобто зазначається, що протягом 2007-2012 рр. загальна кількість злочинів, які вчинені військовослужбовцями, із певним коливанням скоротилася майже на третину. Звичайно, що рівень злочинів військових не є об'єктивним, оскільки не охоплює великий пласт прихованих (латентних) злочинів, що не відбуваються у показниках кримінально-правової статистики через: замкнутість, автономність

військової сфери, слабку доступність до неї з боку громадськості, високий рівень корпоративності, сталі традиції військовослужбовців [1, с. 113].

В цей період судами України було засуджено 2 124 військовослужбовці, зокрема, у 2007 р. - 382, у 2008 р. - 387, у 2009 р. - 395, у 2010 р. - 390, у 2011 р. - 283, у 2012 р. - 287. Аналіз змін абсолютних показників військових злочинів за період 2007-2012 р.р. дозволяє зробити висновок про те, що динаміка досліджуваних злочинів була спрямована на скорочення, яке складало майже 30 %. Більшість, злочинів складала порушення статутних правил взаємовідносин підлеглих (ст. 406 КК України) – 30 %. Велика кількість з них носить саме насильницький характер. Ще 20 % займали злочини, які характеризувалися перевищенням військовою службовою особою влади чи службових повноважень.

Щодо характеристики самих військовослужбовців, то понад 60 % засуджених з них проходили службу в сухопутних, повітряних та військово-морських сил. Найменше засуджувалося військовослужбовців внутрішніх військ МВС України, залізничних військ та Служби безпеки України.

За даними правоохоронних органів майже половина військових злочинів приходилася на рядовий склад, чверть – на сержантський і старшинський склад, близько 15 % - на молодший офіцерський склад, а 10 % - на старший офіцерський склад. Були лише поодинокі випадки притягнення до кримінальної відповідальності вищих офіцерів міністерства оборони та інших силових структур. Як справедливо зазначають фахівці сучасна військова злочинність в Україні характеризується високим рівнем і несприятливими динамікою та структурою [2, с. 135]. Статистичні дані свідчать про те, що упродовж останніх п'яти років спостерігається зростання військової злочинності, в тому числі і військової насильницької. Так, у 2012 році було зареєстровано 490 злочинів, то у 2014 р. - 4153, у 2015 р. - 6213, у 2016 р. - 3650, а у 2017 р. - 4577 злочинів.

Коефіцієнт військової злочинності на 100 тисяч населення країни становить: у 2013 р. - 1,01, у 2014 р. - 9,1, у 2015 р. - 14,5, у 2016 р. - 8,5, у 2017 р. - 10,8. Тобто, в середньому цей коефіцієнт складає 8,8. Як бачимо найбільший рівень військової злочинності відмічався у 2015 році. На наш, погляд, це обумовлено інтенсивними бойовими діями при проведенні антитерористичної операції та щорічним зростанням кількості самих військовослужбовців, яка на зараз складає понад 250 тисяч осіб.

В структурі всієї зареєстрованої злочинності військова злочинність складає близько 1 %. Але ми вважаємо, що вона представляє майже всі регіони, прошарки населення нашої країни, особливості територіальні, соціально-економічні та культурні.

Структура злочинності військовослужбовців складається із загальнокримінальних і військових злочинів. Злочини загальнокримінального спрямування становлять понад 18 %, військові злочини складають більше 81 %. Тяжкі та особливо тяжкі злочини в структурі злочинності військовослужбовців складають від 50 % до 70 %.

Серед загальнокримінальних злочинів військовослужбовців: 22 % - це злочини проти власності; 16 % - злочини проти життя і здоров'я, понад 14 % - злочини в сфері незаконного обігу наркотичних засобів, їх аналогів і прекурсорів, понад 8 % - злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, приблизно 3 % - злочини проти громадського порядку. Небезпечною є ситуація, коли майже кожен третій злочин – це злочин, який передбачений ст. 263 КК України - Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Тобто можна констатувати той факт, що кожен восьмий злочин загально соціальної спрямованості, який вчиняється військовослужбовцями є насильницьким і посягає на життя і здоров'я особи.

В структурі військових злочинів приблизно 70 % займає злочин, що передбачений ст. 407 КК України - Самовільне залишення військової частини або місця служби. Окрім того цю злочинність характеризують в першу чергу, такі злочини як: непокоря або невиконання наказу (понад

7 %), порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглих (понад 2 %), дезертирство (понад 15 %), викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (понад 5 %), втрата військового майна (понад 2 %), порушення правил поведінки зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (понад 4 %), недбале ставлення до військової служби (4 %), перевищення військовою особою влади чи службових повноважень (1,8 %).

За останні два роки спостерігається тенденція до зниження рівня військової злочинності, в тому числі і військової насильницької. У 2017 році таких злочинів було вчинено 4512. З них: непокоря - 48, невиконання наказу - 2, опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків - 2, погроза або насильство щодо начальника - 28, порушення статутних правил - 57; самовільне залишення військової частини - 3188, дезертирство - 449, ухилення від військової служби шляхом самоскалічення або іншим способом - 15, перевищення військовою службовою особою влади або службових повноважень - 75, недбале ставлення до військової служби - 173. Тобто найбільша частка - це суспільно, небезпечні діяння, які пов'язані із самовільним залишенням військової частини. Військові злочини з ознаками фізичного або психічного насильства складають лише трохи більше 1% від загальної кількості військових злочинів.

2018 рік характеризувався істотним зниженням рівня військової злочинності порівняно з попереднім. З цей рік було вчинено всього 192 злочини. Непокоря - 1, дезертирство - 7, викрадення військового майна - 2, втрата військового майна - 12, самовільне залишення військової частини або місця служби - 166, недбале ставлення до військової служби - 1,

перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень - 1.

Таким чином, за останні роки спостерігається тенденція значного зниження рівня військової злочинності, в тому числі і військової насильницької. Але небезпечним є факт відносної постійності таких злочинів як самовільне залишення військової частини і дезертирство. Відповідним органам і суспільству в цілому слід звернути особливу увагу цій проблемі, яка обумовлена низкою політичних, соціальних, морально-психологічних криміногенних факторів. Слід ще раз наголосити, що злочинність військовослужбовців і особливо військова злочинність є високолатентним соціально-правовим явищем. Латентність, в більшості випадків є приховуваною (штучною). На думку фахівців, це обумовлено тим, що командири приховують значну їх частину з метою показового благополуччя у підрозділах, а отже безперешкодного кар'єрного зростання. Ця обставина суттєво занижує статистику реального рівня злочинності серед військовослужбовців [3, с. 111].

Злочинність військовослужбовців має свою специфіку і в залежності від особливостей виконання військової служби. Так дослідники проблеми злочинності працівників Держприкордонслужби Ганьба Б.П. та Ганьба О.Б. дослідили кількісні та якісні показники злочинності, які вчинялися працівниками цієї служби в період з 2007 по 2013 р.р. Це як загальнокримінальні злочини військовослужбовців, так і безпосередньо військові злочини. Було встановлено, що такими працівниками вчиняються найчастіше такі загальнокримінальні злочини, як службове підроблення; порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів; незаконне переправлення осіб через державний кордон України; шахрайством та хуліганством. Найчастіше прикордонниками вчиняються наступні військові

злочини: порушення правил несення прикордонної служби; викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; самовільне залишення військової частини або місця служби; ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом [4, с. 7]. Таким чином, можна зробити висновок, що насильницькі злочини військовослужбовців та військові насильницькі злочини не є притаманними для працівників Державної прикордонної служби, окрім хуліганства, яке може характеризуватися вчинення фізичного та психічного насильства.

Зупинимося на такому кількісному показнику, як кількість осіб - військовослужбовців, що вчиняють злочини. Дослідниками визначаються певні пропорції кількості осіб чоловічої та жіночої статі серед виявлених осіб, котрі вчинили військові злочини. «У відносних показниках в середньому чоловіки становлять 88 % жінки 12 % » [5, с. 4]. Така ситуація обумовлена тим, що більшість військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань є чоловіками.

Злочинність військовослужбовців характеризується такими показниками, як географія та ціна злочинності. Географію злочинності можна встановити завдяки аналізу кількості злочинів, які вчинені військовослужбовцями та зареєстровані відповідними прокуратурами залежно від дислокації військових частин та інших військових підрозділів. Найбільше таких злочинів реєструється прокуратурами Східного, центрального та Південного регіонів України. Найменша кількість реєструється прокуратурою Західного регіону України. Таким чином, можна зробити висновок про те, що найчастіше військові злочини вчиняються в Донецькій, Луганській, Одеській, Київській та Харківській областях.

Окрім того, як зазначають фахівці, злочинність у бойових частинах суттєво відрізняється від злочинності у внутрішніх округах. В перших переважає злочинність насильницька та необережна, у других – корисливі злочини й короткострокові ухилення від військової служби; також змінюється характер насильницької, корисливої та необережної злочинності, які мають інші об'єкти посягання, способи вчинення злочинів, мотиви, причини й умови [2, с. 139].

Військова злочинність в частинах, які приймають участь в Операції Об'єднаних Сил має також свої особливості, які обумовлені проходження військової служби в цих умовах. Ядро цієї злочинності складають такі злочини, як самовільне залишення військової частини або місця служби; дезертирство; ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом. До таких злочинів можна ще віднести певні необережні злочини, які пов'язані з заподіянням фізичної шкоди або заподіяння смерті потерпілому. Але ці злочини, як нами вже зазначалося раніше, не відносяться до насильницьких злочинів військовослужбовців.

До кількісних показників злочинності військовослужбовців можна віднести і «ціну» злочинності, тобто фізичну, майнову, економічну, моральну та іншу шкоду, яка заподіюється суспільству від даного виду злочинів. Майнова шкода – це ті збитки, які визначаються у грошовому еквіваленті, які наносяться державі та суспільству, а також окремим громадянам. Зрозуміло, що дуже складно визначити такі збитки. Це може стати цікавою темою наукової кримінологічної роботи. Зараз же можна констатувати, що найбільшу майнову шкоду наносять наступні злочини: корупційні та пов'язані з незаконним заволодінням військовим майном і зброєю. Шкода від цих злочинів складає декілька сотен мільйонів гривень за час початку бойових дій на сході. Ми вже не нагадуємо про ту шкоду, яка заподіяна внаслідок пожеж на військових складах в різних регіонах нашої країни. Але фахівці попереджають і про нову небезпеку. А саме, зі збільшенням державного фінансування у розвиток і модернізацію

військової сфери, рівень матеріальних збитків для держави через різні зловживання лише зростатиме [6, с. 18].

Фізична шкода притаманна як насильницьким злочинам військовослужбовців загальнокримінальної спрямованості, так і безпосередньо військовим насильницьким злочинам. Вона включає шкоду життю та здоров'ю потерпілих, їх фізичні і психічні страждання. Це особливо є трагічним в умовах неоголошеної війни Росії проти України. Головний військовий прокурор нашої країни заявляє, що більшість втрат на Сході нашої країни є не бойовими. Ця тенденція є небезпечною і трагічною для нашої держави. Ця проблема потребує негайного впливу з боку держави та суспільства в цілому. Такими злочинами також наноситься економічна, політична, морально-психологічна шкода.

Особливості кількісних характеристик військових злочинів свідчать про наявність небезпечних криміногенних факторів, які повинні бути усунені або нейтралізовані засобами загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колодяжний М.Г. Кримінологічна характеристика військових злочинів в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2016. Випуск 26. С. 109-117;
2. Казначеева Д.В. Військова злочинність: аналіз та прогнозування. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2018. № 2 (19). С. 132-140;
3. Давиденко В.В. Подолання протидії розслідуванню насильницьких злочинів серед військовослужбовців. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 110-123;
4. Ганьба Б.П., Ганьба О.Б. Правопорушення військовослужбовців і працівників державної прикордонної служби України: поняття, класифікація та особливості. *Часопис Національного університету «Острозька академія*. Серія «Право». 2016. № 2 (14). С. 1-22;
5. Арманов М., Котенко Є. Військові злочини: кримінологічний

аспект. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 4. С. 1-10;

6. Серета Г. Запобігання і протидія корупційним проявам – один із основних пріоритетів діяльності прокуратури з нагляду за додержанням законів у війсьній сфері. *Вісник прокуратури*. 2013. № 4. С. 13-19.